

Ikääntyminen Ruotsissa

Suomalaissyntyinen Mirja Rähä valittiin Ruotsin valtiopäiväedustajaksi (kansanedustajaksi) syksyllä 2022. Sitä ennen hän ehti työskennellä Ruotsissa perushoitajana vuodesta 1981. Lisäksi hänellä oli takanaan 24 vuotta Tukholman kunnallispolitiikassa.

Vanhustenhoito ja kotipalvelu

Minulla on asiaan Tukholman perspektiivi, täsmentää Rähä. Hän kertoo olleensa sosiaalidemokraattien ryhmänjohtajana vanhustenhoitolautekunnassa 12 vuotta ja siinä ajassa hän on ehtinyt nähdä sen, mikä on toiminut hyvin ja mikä ei.

– Kotipalveluissa tehtiin Tukholmassa valinnanvapausreformi, muistaakseni 2010. Kotipalveluyritysten määrä räjähti ja pahimmillaan meillä oli yli 200 kotipalvelufirmaa. Sanoin, että puolet niistä on roistoja, mikä piti paikkansa. Oli ihmisiä, jotka eivät olleet täysin tosissaan ja välittäneet alasta, vaan näkivät, että tässä saattoi voiveitsellä vuolla kultaa.

– Oli firmoja, joilla oli yli 30 % voitot, mikä on mahdotonta vanhustenhoitoalalla. Se on tehty laadun kustannuksella. LOV eli lagen om valfrihetssystem (valinnanvapauslaki) ei ole kunnille pakollinen, mutta se on pakollinen meidän aluehoidollemme, joka vastannee Suomen hyvinvointialueita.

Rähä kuvaa, kuinka kontrolli ei aina ollut viimeisen päälle ja sen näki kotipalvelussa. Eduskunta on nyt säätänyt lain, että firmaa ei saa perustaa

ilman viranomaislupia. Maakäräjien¹ sisällä lääkärikeskusten voi kuitenkin aivan hyvin perustaa ilman mitään virallisia lupia.

– Tällä hetkellä jengirikolliset perustavat lääkärikeskuksia ja pesevät niiden avulla huumausainekaupalla saatuja rahoja. Eduskunnan täytyisi kiristää ehtoja niin, että myös niillä täytyisi olla luvat. Mielestäni on aivan älytöntä, että kuka tahansa pystyy perustamaan lääkärikeskuksen. Sen pitäisi olla henkilö, jolla on koulutus alalle ja joka ei tule jengeistä.

– Pari vuotta sitten oli yritys nimeltä Enklare Vardag (Yksinkertaisempaa Arkea). Päällepäin oli kaikki hyvin, heillä oli muun muassa työehtosopimukset. Firma haki työntekijänsä maahanmuuttoviranomaisten kautta, niin sanotusti kolmannesta maasta. Näiden työntekijöiden työaika oli neljässä viikossa noin 250 tuntia, kun normaali on 165 tuntia. Jos he eivät tehneet tuota tuntimäärää, niin he joutuivat maksamaan palkastaan takaisin pimeästi käteisellä työnantajalle.

LOV, valinnanvapauslaki, on Mirja Rähän mukaan antanut

¹ Maakäräjät (alue) on seututason poliittinen toimielin, joka toimii Ruotsin lääneissä. Nykyään Ruotsissa on 20 aluetta. Ne ovat eräänlaisia alueellisen tason toissijaisia kuntia, niin sanottuja sekundäärikuntia. Aluehallinto vastaa tietyistä yhteiskunnallisista tehtävistä, joista tärkein on terveydenhuolto.

mahdollisuuden käyttää ihmisiä hyväksi ja sen takia sopimusten kanssa on oltava hyvin tarkkana. Hän kertoo, kuinka he vuosina 2014–2018 kiristivät sopimuksia todella paljon.

– Määräsimme esimerkiksi, että kaikilla pitää olla työvaatteen. Silloin alkoi pandemia ja työvaatteen ovat senkin takia hyvin tärkeät olla ja että niitä ei esimerkiksi viettä kotiin ja takaisin työpaikalle. Työpaikoille vaadittiin myös olla pyykinpesukoneet ja pukuhuoneet. Sen lisäksi yrityksille, joilla ei ollut työehtosopimusta, määrättiin lähtöpalkka, kesälomaja työaikaehdot ja että niiden on maksettava eläkkeitä. Juuri näiden yritysten työntekijöillä oli vain peruseläke. Ruotsissa on aika vaikea eläkejärjestelmä. Eläkkeet ovat kolmessa eri kerroksessa: peruseläke, työnantajien maksama eläke ja osa eläkevaroista on sijoitettu osakkeisiin. Itse saa valita, kuka ne sijoittaa. Moni luuli, että sillä rikastuu, mutta ei rikastu.

– Puolet näistä yrityksistä hävisi.

Ympärivuorokautinen hoito

Mirja Rähä kuvaa, Ruotsin sosiaalilakia äärettömän tiukaksi: siellä vanhuksen pitää tosiaan päästä neulansilmän läpi, jotta pääsee ympärivuorokautiseen hoitoon. 80+ ikäluokka kasvaa tällä hetkellä jyrkästi, mikä tarkoittaa, että paikkoja on oltava huomattavasti enemmän. Tukholmassa on kunnallinen asuntoyhtiö Micasa (www.micasa.se), joka tällä hetkellä rakentaa 60 % uusista kiinteistöistä. Yksityiset voivat rakentaa 40 %.

– Vaalien 2022 jälkeen on tapahtunut ensimmäisen vuoden aikana, että viisi hoivakotia on otettu yksityisiltä pois heikon laadun takia ja siirretty kunnan vastuulle. Meillä on ollut skandaaleja. Henkilökunta esimerkiksi kävi omilla rahoillaan ostamassa aamiaisruoan vanhuksille, koska eivät saaneet tilata ruokaa. Tällaisten skandaalien takia sopimuksia, toimintaa ja tarkastamista pitää koko ajan tiukentaa. Kun on äärettömästi yksityistetty, niin tarkastajien määrää on koko ajan kasvatettava. Meillä on ehkä jopa enemmän tarkastajia kuin muuta henkilökuntaa. Mietin, että kumpi on viisaampaa.

Perushoitajilla ei ole Ruotsissa ollut tutkintoa

– Vanhustenhoidossa ja sairaanhoidossa laatu on yleensä aina kiinni hoitohenkilökunnasta ja henkilökunnan koulutuksesta. Ei ole mikään unelma-ammatti olla perushoitaja Ruotsissa ja rekrytointi on

tällä hetkellä hankalaa. Palkat ja työehdot ovat heikot. Sen lisäksi perushoitajien koulutus on ollut täysin hunningolla vuosikymmeniä.

Rähä kuvaa kuinka perushoitajilla ei Ruotsissa ole ollut yhtenäistä koulutusta. Työntantajat ovat saaneet päättää, kuka saa kutsua itseään perushoitajaksi.

– Ajatelkaa, ne ottivat töihin kenet tahansa bussipysäkillä ja sanoivat, että nyt sinä olet perushoitaja. Olen ollut akuutisairaanhoidossa ja minulla ei koskaan ollut aavistustakaan siitä, mitä kollegani osaavat. Työntantajat eivät tienneet, kenet ottavat töihin ja mikä on koulutustausta.

– Tämä on suurimpia asioita, joita olen viimeiset vuosikymmenet vetänyt: kansallinen koulutus perushoitajille, tutkinto ja ammattitodistus. Se on nyt tehty Ruotsissa – Suomen mallin mukaan. Kaksi viimeistä vuotta on ollut uusi, kansallinen koulutus ja 1.7. alkaen on sääntönä, että perushoitajien pitää saada sosiaalihuoltokannalta paperi, että hän tosiaan on perushoitaja. Päättäntävalta on otettu pois työntantajilta ja siirretty sosiaalilaitokselle. On äärettömän suuri voitto, että meillä on nyt perushoitajantutkinto ja ammattitodistus sosiaalihuoltokannalta.

Mirja Rähä painottaa, kuinka tämä on ollut yksi tärkeimmistä päätöksistä vanhustenhoidossa, sillä vanhustenhoito ei ole kahvinjuomista vanhusten kanssa vaan aika raskasta ja vaativa hoitotyötä. Ympärivuorokautisessa hoidossa henkilökunnalla pitää olla lääketieteellistä osaamista.

– Olen työskennellyt naistenklinikalla. Minulle soitettiin ja kyseltiin: ”mitkä ovat palkkavaatimukset, kun olen ollut vain vanhustenhoidossa?” Vastasin heille:

– Minä olen naistenklinikalla ja riittää, kun tiedän kaiken navan ja polvien välillä. Mutta jos on vanhustenhoitoalalla, niin pitää tietää kaikki. Kompetenssin on oltava leveä: oireet ovat monet, diagnoosit ovat monet ja monella on useampi diagnoosi.

– Perushoitajien arvostus on ollut aika huono. Kaupunki vaatii tällä hetkellä, että 80 % henkilökunnasta on jonkinlainen koulutus ja tähän luetaan esimerkiksi apulaiset. Näistä 30 % oltava perushoitajan tutkinto. Mutta yksityisissä firmoissa koulutusvaatimus vain niillä, joilla on vakituinen virka. Vieläkin löytyy kotihoitofirmoja, joilla ei ole yhtään vakituista työntekijää vaan kaikki ovat tuntityöntekijöitä. Se tarkoittaa sitä, että koulutusvaatimukset pystyy yhä kiertä-

mään ja ottamaan henkilökunnan vaikka suoraan bussipysäkillä.

Eläkeläisten on mahdollista harrastaa

Mirja Rähä kertoo heitä pelottavan se, kuinka hallitus leikkaa kansanopistojen rahoituksesta. Heillä on opintopiirejä, joissa voi harrastaa musiikkia, teatteria, oppia uusia kieliä ja täyttää aktiivisuudella vapaa-aikansa. Leikkaukset on jo aloitettu ja kansanopistojen rahoituksesta tulee häviämään 30 % muutamassa vuodessa. Ensimmäinen Kulturens (Taiden ja kulttuurin opintoyhdistys) on jo pistänyt ovet kiinni.

– Tukholmassa vanhustenhoitolautekunta ja urheilulautekunta ovat vuosia tehneet yhteistyötä eläkeläisten liikunnan lisäämiseksi esimerkiksi tekemällä uusia ulkoilma- ja kuntoliikuntapaikkoja. Ne laitetaan mielellään esimerkiksi senioritalon lähelle, jossa on turvallista liikkuu.

Rähä kertoo, että nyt rakennettavissa senioritaloissa pitää, ainakin osassa, olla niin sanottu aktiviteettikeskus. Niissä järjestetään päivittäin aktiviteetteja talossa asuville senioriille, jotka haluavat osallistua. Kunnan rakennuttamiin Senioritaloihin voi aloittaa jonotuksen, kun täyttää 65 vuotta. On myös senioritaloja, joissa on asunto-oikeus ja siellä saattaa vaihdella koska silloin joutuu maksamaan siitä asunnosta. Ruotsin asunto-oikeus vastaa Suomen osakeasunnosta.

– Sosiaaliviranomaiset eivät ole missään tekemisissä senioritaloissa asumisen kanssa. Kun teimme niistä päätökset, niin missään tapauksessa sosiaalisuhteet eivät saa sekaantua senioriasuntoihin, koska olisi riskinä, että alettaisiin katsomaan, ontuuko joku, onko pikkuisen muistisairautta tai muuta. Tässä on tärkeää se, että kaikilla 65 täyttäneillä on mahdollisuus saada tällainen asunto. Jos olet 85, niin pääset jonon ohi. Tukholman asuntovälitys, joka on kunnallinen yhtiö, joka välittää asunnot.

Rähä on nyt perustuslakivaliokunnassa, jonka toimintaa hän kuvaa hiukan erilaiseksi kuin Suomessa: sen suurin tehtävä on tutkia ministerien sanomiset ja tekemiset kerran vuodessa.

– Saa nähdä keväällä, kun ryhdymme tarkemmin tutkimaan, mitä heillä on jäänyt tekemättä.

Anneli Velho

Kirjoitettu Mirja Rähän EKL:n jäsenristeilyllä marraskuussa 2023 pitämän alustuksen pohjalta.

[Perushoitajan] koulutusvaatimukset pystyy yhä kiertämään ja ottamaan henkilökunnan vaikka suoraan bussipysäkillä.